

УДК 378.22:378.047:005.336.2(4)

Ю. Є. ХАЛЕМЕНДИК

викладач

Запорізький національний університет

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД РОЗВИТКУ МІЖКУЛЬТУРНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ ПЕДАГОГІКИ ВИЩОЇ ШКОЛИ В ЗАРУБІЖНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

У статті проаналізовано зарубіжні джерела, що доводить домінування англійської мови в умовах всесвітньої глобалізації в усіх сферах діяльності людини, зокрема там, де вона є складовою професійної компетентності в галузі науки й освіти та забезпечує конкурентоспроможність студентів, викладачів і науковців на європейському ринку праці. Висвітлено особливості організації міжкультурної професійної компетентності майбутніх магістрів зарубіжних вищих навчальних закладів на прикладі структурної моделі американських учених, яка складається з чотирьох компетенцій: граматична компетенція, дискурсивна компетенція, соціолінгвістична компетенція та стратегічна компетенція. Обґрунтовано значущість англійської мови в освітньому й науковому просторі та міжнародному співробітництві навчальних закладів. Встановлено роль неформальної освіти в спеціалізованих інститутах (центрах) при університетах у процесі вдосконалення професійної компетентності фахівців. Зазначено, що в умовах формування європейського освітньо-наукового простору все більшої актуальності набуває інтернаціоналізація, завдяки якій розвивається міжнародне співробітництво студентів, викладачів, особисті контакти, проводяться консультації, стажування за кордоном, створюються умови для навчання, стажування, наукових досліджень студентів, викладачів і наукових фахівців вищої школи.

Ключові слова: вищий навчальний заклад, євроінтеграція, міжкультурна професійна компетентність, компетентність, педагогіка вищої школи, майбутні магістри, неформальна освіта.

В умовах глобалізації і розвитку сучасних технологій англійська мова підкорила світ. Англійською сьогодні розмовляють у три рази більше тих, для кого вона є нерідною. Найбільша англомова країна – США, це близько 20% англомовного населення планети. Англійська сьогодні є другою мовою для громадян ЄС з населенням майже 500 млн. Англійською “lingua franca” говорить те населення країн, для якого перша мова є відмінною, а країни обирають англійську як загальну мову спілкування. Отже, англійська мова стає засобом міжнародного спілкування, а її особливу роль визнано багатьма країнами. Сьогодні англійська є також мовою світової економіки та підприємницького середовища. Співробітники міжнародних компаній спілкуються англійською, не говорячи про ділове листування. Така сама ситуація в науковій діяльності. Більшість авторитетних наукових журналів, визнаних у світі, друкують англійською.

Аналіз зарубіжних джерел [4; 6] доводить, що англійська мова в Європі набуває все більшого поширення, зростає її вплив на інші мови. Учені відзначають домінування англійської мови в сфері торгівлі, міжнародних

зв'язків, освіти, науки, медицини тощо. У таких країнах, як Австрія, Іспанія, Нідерланди, Фінляндія, Швеція все більше дисертацій захищають англійською, оскільки іншомовна компетентність європейських викладачів і науковців є складовою професійної компетентності та забезпечує їхню конкурентоспроможність на європейському ринку праці.

Серед численних праць зарубіжних науковців з проблем розвитку іншомовної компетентності дорослих слід визначити такі праці: M. Canal [2], J. Richards [7], P. Schellekens [8] з компетентності в навчанні іноземних мов, L. Orton [5] з інтернаціоналізації освіти.

Варто зазначити, що економічне єднання світу, глобалізація викликають тенденцію до єднання мов. Об'єднання європейських країн у Європейський Союз, створення спільного ринку праці, багатомовність зумовили різке посилення ролі іноземних мов як інструменту професійної комунікації, засобу міжкультурного й професійного спілкування. Саме іноземні мови стають рушійними силами євроінтеграційних процесів, забезпечивши нерозривний зв'язок між соціокультурним і соціолінгвістичним аспектом євроінтеграції.

Поширення англійської мови світом пов'язане з політичним та економічним впливом англійських націй. В освітніх політиках провідних країн світу знання англійської мови дедалі частіше відносять до базових. Володіти англійською передбачає те саме, що вміти користуватися сучасними гаджетами. Прикладами є Китай і Південна Корея, де панує переконання, що національний розвиток залежить від володіння фахівцями англійською мовою.

Мета статті – теоретично проаналізувати зарубіжний досвід розвитку іншомовної професійної компетентності викладачів і науковців університетів.

Інтеграція України до європейських і глобальних соціально-політичних, економічних і освітніх структур повинна враховувати виникнення тенденцій у розвитку професійних компетентностей науково-педагогічних працівників вітчизняних університетів, особливо, іншомовної професійної компетентності викладачів і науковців на світовому рівні. До проблеми розвитку іншомовної професійної компетентності дорослого населення долучалися відомі міжнародні організації, що взаємодіють у сфері освіти: ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ, ПРООН, Рада Європи, Організація Європейського співробітництва та розвитку, Міжнародний департамент стандартів та ін. Вони досліджують проблему формування знань, умінь і навичок фахівців упродовж останніх років.

Цікавим є аналіз діяльності зарубіжних навчальних закладів і університетів з організації підвищення іншомовної професійної компетентності фахівців у галузі вищої освіти: навчальних закладів США (Колумбійського, Стенфордського, Іллінойського університетів), Канади (Alberta Centre for International Education, Association of Canadian Community Colleges, Council of Second Language Programs in Canada, Canadian Association of Private Language), дослідницької діяльності Міжнародної асоціації університетів (IAU).

Базисом сучасних зарубіжних наукових досліджень з розвитку іншомовної професійної компетентності дорослих стала структурна модель М. Кенела і М. Свейна. Науковці виокремлюють чотири компетенції, сукупність яких її визначає: граматичну компетенцію (розглядають як рівень засвоєння дорослим учнем граматичного коду, у тому числі словниковий запас, правила правопису і вимови, словотворення і побудови речень); дискурсивну компетенцію, або компетенцію висловлювання (визначають як здатність поєднувати окремі речення у зв'язне повідомлення, дискурс, використовуючи для цього різні синтаксичні й семантичні засоби); соціолінгвістичну компетенцію (розуміють як уміння дорослого доречно використовувати й розуміти граматичні форми в різних соціолінгвістичних контекстах для виконання окремих комунікативних функцій) та стратегічну компетенцію (обґрунтовують як здатність використовувати вербальні й невербальні засоби при загрозі зриву комунікації у випадку “недостатнього рівня компетентності комуніканта або через наявність побічних ефектів” [2]).

У дослідженнях американських учених [7; 8], на основі компаративного аналізу встановлено, що володіння академічною англійською мовою дорослими, для яких вона не є рідною, включає не лише розуміння змістової лексики, а й певні розумові операції (класифікація, порівняння, синтез, узагальнення). Науковці стверджують, що знання та поняття, які люди набувають у межах рідної мови, автоматично переносяться при навчанні в іноземну. Так, більшість дорослих, які вивчають англійську мову, наприклад висококваліфіковані й освічені іммігранти, мають тенденцію до швидкого й досконалого оволодіння. Слід констатувати, що базових навичок міжособистісної комунікації, які формуються паралельно з соціолінгвістичною, стратегічною та дискурсивною компетенціями, не вистачає дорослим для успішного оволодіння англійською мовою. Такі компетенції мають формуватися безпосередньо в процесі викладання.

Л. Ортон визначає, що в Канаді, яка є полікультурною країною, функціонує система навчальних закладів, освітніх просвітницьких і громадських організацій і центрів, що надають повний спектр освітніх послуг відповідно до потреб та запитів дорослих. Л. Ортон пише, що ці заклади класифікують за принципом відповідності напряму діяльності: мовна, базова освіта та вивчення другої мови, професійна освіта, освіта дорослих, освіта корінного населення, дистанційна освіта тощо [5].

Цікавим є досвід США з удосконалення іншомовної компетентності студентів, науковців і кваліфікованих фахівців з вищою освітою в умовах неформальної освіти, наприклад у спеціалізованих мовних інститутах (центрах) при університетах. У США такі заклади мають назву English Language Institutes і діють при більшості відомих університетів країни. Н. Микитенко зазначає, що серед напрямів підготовки, які пропонують ці навчальні заклади: ESP (“Англійська мова для спеціальних цілей”), EAP (“Англійська мова для академічних цілей”), підготовка до різноманітних мовних іспитів, які повинні здавати кваліфіковані фахівці й науковці для

того, щоб брати участь у програмах стажування, вступити на навчання в магістратурі чи докторантурі [1].

У Великобританії розвиток іншомовної професійної компетентності викладачів, науковців, студентів здійснюється завдяки викладанню англійської мови для академічних цілей та англійської мови для потреб професії. Результатами цієї підготовки є не накопичення теоретичних знань, а формування в дорослих практичних навичок усного й писемного мовлення, слухання, розуміння і читання, вміння застосовувати ці навички для вирішення професійних завдань.

На результативність навчального процесу в мовних інститутах університетів Великобританії, США і Канади впливають високі стандарти навчально-методичного забезпечення; кваліфікація викладачів; домінування комунікативного підходу й комунікативних стратегій; превалювання активних та інтерактивних методів навчання; використання великої кількості мовних і мовленнєвих моделей, що використовують в академічному середовищі, сфері професійної діяльності, повсякденному вжитку; раціональність використання навчального часу. Отже, зрозуміло, чому ці країни є найбільшими експортерами наукових ресурсів, і водночас – найпривабливішими для зарубіжних студентів, викладачів, науковців. Доказом цього слугує постійно зростаюче домінування англійської мови в наукових дослідженнях на європейському континенті.

Європейські країни, які є лідерами в галузі професійної освіти (країни Бенілюксу, Фінляндія, Франція, Швейцарія) модернізують національні системи вищої освіти і професійного навчання. У грудні 2010 р. у м. Брюгге (Бельгія) міністри європейських країн разом із соціальними партнерами визначили пріоритети Копенгагенського процесу 2011–2020 рр. [4]. Ці пріоритети тісно пов'язані з прийнятою в тому ж році в Лісабоні Європейською стратегією 2020. У тексті документа визначено стратегічні напрями освіти і навчання, серед яких першим пунктом є освіта впродовж життя і мобільність фахівців.

Особливість діяльності університетів Швейцарії є те, що в них здійснено фундаментальні перетворення в освітній сфері з метою активного розвитку професійної мобільності професорсько-викладацького складу. Країна бере участь у міжнародному співробітництві з підготовки студентів. Швейцарія активно співпрацює з Європейською асоціацією університетів (EUA) у Женеві. Основними напрямками роботи цієї асоціації є регулювання і розроблення програм професійної мобільності викладачів, науковців, студентів, реалізація міжнародного університетського співробітництва. Акцентуємо на тому, що Конференція ректорів швейцарських вишів здійснює регулярний контроль за підвищенням професійної компетентності та подальшим професійним навчанням викладачів. Цікавим для дослідження є досвід Швейцарії з поєднання навчально-наукового і конкретно-прикладного напрямів роботи викладачів: викладацький склад паралельно з навчальними процесами займається науковими дослідженнями в умовах міжнародного університетського співробітництва.

За результатом вивчення документів щодо визначення видів освіти в Європі [10] з'ясовано, що в європейських країнах освіта дорослих характеризується інтернаціоналізацією, що зумовлює професійну мобільність фахівців. У науковій зарубіжній літературі існує велика кількість інтерпретацій поняття "інтернаціоналізація". J. Knight надає його розуміння в контексті глобалізації так: "інтернаціоналізація – це процес інтеграції міжнародних, міжкультурних і глобальних елементів в освітні (педагогічні), наукові й адміністративні функції окремо взятої організації" [3; 6].

У зв'язку з цим, зазначимо, що в умовах формування європейського освітньо-наукового простору все більшої актуальності набуває інтернаціоналізація вищої освіти. Припустимо, що вона повинна відповідати цілям і змісту європейського простору вищої освіти. До складових інтернаціоналізації належить мобільність викладачів і студентів. В умовах інтернаціоналізації університети здійснюють проведення міжнародних заходів; розвивають міжнародне співробітництво викладачів, особисті контакти; створюють умови професорсько-викладацькому складу для викладання, проведення консультацій за кордоном; створюють умови для навчання, стажування, наукових досліджень студентів за кордоном. Зауважимо, що інтеграція університетів в світові процеси сприяє оновленню їхнього освітнього, наукового й організаційного потенціалу.

Здійснений аналіз досліджень з іншомовної підготовки фахівців у провідних університетах країн Центральної, Північної та Східної Європи, дав змогу виявити такі особливості: 1) у більшості університетів є бакалаврські та магістерські курси, які викладають іноземною мовою (найчастіше англійською) і, як правило, носіями мови; 2) в усіх вищих навчальних закладах існують міжнародні (англомовні) програми для здобувачів вищої освіти всіх рівнів (це є найкращим стимулом для вивчення іноземної мови); 3) у більшості університетів надається можливість підготовки дисертації іноземною (найчастіше англійською) мовою.

Висновки. Резюмуючи вищевикладене, визначаємо такі особливості розвитку іншомовної професійної компетентності зарубіжних фахівців у галузі вищої освіти: облік одночасно існуючих процесів соціально-економічної глобалізації, регіоналізації, інтернаціоналізації та, в цьому зв'язку, опора в змісті та організації навчання дорослих на цінності й традиції національної культури; побудова процесу розвитку іншомовної професійної компетентності науково-педагогічного персоналу зарубіжних вишів як випереджального й розвивального середовища, що забезпечує професійну мобільність і конкурентоспроможність викладачів і науковців. Також визначено орієнтири розвитку іншомовної професійної компетентності науково-педагогічного персоналу вищих навчальних закладів: розвиток іншомовної професійної компетентності викладачів і науковців у контексті глобалізаційних та інтеграційних процесів; зв'язок пріоритетних завдань іншомовної професійної компетентності дорослих з процесами глобалізації та інформатизації суспільства; забезпечення доступності, ефективності іншомовної освіти науково-педагогічного персоналу, постійне підвищення

якості цієї освіти відповідно до зростаючих вимог особистості, суспільства, держави, ринку праці; посилення особистісно орієнтованого характеру процесу розвитку іншомовної професійної компетентності, її практичної спрямованості, створення умов для розширення самоосвіти викладачів і науковців. У контексті євроінтеграційних процесів закономірно постає питання про організацію розвитку іншомовної професійної компетентності вітчизняних викладачів і науковців.

Список використаної літератури

1. Микитенко Н. О. Особливості формування іншомовної професійної компетентності науковців-мігрантів у США, Канаді та Великобританії / Н. О. Микитенко // Наукові Записки Національного університету "Острозька академія". Серія "Психологія і педагогіка". – Острог, 2010. – Вип. 15. – С. 316–326.
2. Canal M. From Communicative Competence to Communicative Language Pedagogy / M. Canal // Language and Communication / J. Richards and R. Schmidt (eds.). – London : Longman, 1983. – P. 4–26.
3. Knight J. Internationalization: A Decade of Changes and Challenges / J. Knight // International Higher Education. – 2008. – № 50. – P. 6–7.
4. Le processus de Copenhague: coopération européenne renforcée en matière d'enseignement et de formation professionnels (EFP) [Electronic resource]. – Mode of access: http://europa.eu/legislation_summaries/education_training_outh/vocational_training/ef0018_fr.htm.
5. Orton L. Statistics Canada's Definition and Classification of Postsecondary and Adult Education Providers in Canada / L. Orton. – Ottawa : Statistics Canada, Human Resources and Skills Development ; Canada : Culture, Tourism and the Centre for Education Statistics Division, 2009. – 50 p.
6. Realising the European Higher Education Area. Communique of the Conference of Ministers responsible for Higher Education in Berlin on 19 September 2003. – [Electronic resource]. – Mode of access: [http://www.eheainfo/Uploads/Declarations/Berlin Communique1.pdf](http://www.eheainfo/Uploads/Declarations/Berlin%20Communique1.pdf).
7. Richards J. 30 Years of TEFL/TESL: A Personal Reflection / Jack Richards. – Singapore : SEAMO Regional Language Centre, 2008. – P. 78–81.
8. Schellekens P. English Language as a Barrier to Employment, Education and Training / Philida Schellekens. – The Department for Education and Employment of the United Kingdom, 2001. – P. 12–17.
9. Unlocking Canada's Potential: the State of Workplace and Adult Learning in Canada. Report on Learning in Canada. – Ontario ; Ottawa : Canadian Council on Learning, 2007. – 38 p.
10. Vues d'Europe – L'apprentissage, des situations diversifiées: Étude comparative réalisée par la Chambre de commerce et d'industrie de Paris. – Paris, 2008. – С. 21–28.

Стаття надійшла до редакції 17.02.2016.

Халемендык Ю. Е. Зарубежный опыт развития межкультурной профессиональной компетентности будущих магистров педагогики высшей школы в зарубежных исследованиях

В статье анализируются зарубежные источники, доказывающие доминирование английского языка в условиях всемирной глобализации практически во всех сферах деятельности человека, особенно там, где она является составной профессиональной компетентности в области науки и образования и обеспечивает конкурентоспособность студентов, преподавателей и ученых на европейском рынке труда. Представлены особенности организации межкультурной профессиональной компетентности будущих магистров зарубежных высших учебных заведений на примере структурной модели американских ученых, которая состоит из четырех компетенций: грамматичес-

кая компетенция, дискурсивная компетенция, социолингвистическая компетенция и стратегическая компетенция. Обоснована значимость английского языка в образовательном и научном пространстве и международном сотрудничестве учебных заведений. Установлена роль неформального образования в специализированных институтах (центрах) при университетах в процессе совершенствования профессиональной компетентности специалистов. В статье делается вывод, что в условиях формирования европейского научно-образовательного пространства все большую актуальность приобретает интернационализация, благодаря которой развивается международное сотрудничество студентов, преподавателей, личные контакты, проводятся консультации, стажировки за рубежом, создаются условия для обучения, стажировки, научных исследований студентов, преподавателей и научных специалистов высшей школы.

Ключевые слова: высшее учебное заведение, евроинтеграция, межкультурная профессиональная компетентность, компетентность, педагогика высшей школы, будущие магистры, неформальное образование.

Khalemendyk Yu. Foreign Experience in Development of Intecultural Professional Competence of Future Masters of Pedagogy of Higher School in Foreign Researches

In the context of globalization and development of up-to-date technologies the English language conquered the world. English is chosen as a “lingua franca” in the nations where the mother tongue differs from it too much. The English language is becoming a means of international communication. English is also the language of the global economy and business. The same situation is in science and it recognized a throughout the world. Most competent magazines are published in English. The article analyzes characteristics of intercultural professional competence of future masters of pedagogy of higher school in foreign researches. It proved the importance of the English language in the educational and international cooperation of higher education institutions. The article gives the analysis to the experience in the development of foreign language professional competence, as a component of the development of foreign language professional competence as a component of intercultural professional competence of future masters, lecturers and scientists. It also analyzes the foreign higher education institutions and universities which organize the improvement of the foreign language competence, as a component of intercultural competence of future specialists in higher education. It defined the role of non-formal education in the process of improvement of intercultural professional competence of specialists. The article also gives the results of studying the material about the types of education in Europe. It was found that in European nations the adult education is internationalizing due to the mobility of specialists. The article defines such features of the intercultural competence of foreign specialists in education: accounting of processes existing at one time of socio-economic globalization, regionalization and internationalization.

Key words: higher education institution, European integration, intercultural professional competence, competence, future masters, professional mobility, non-formal education.